

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.27.02>

ДОСВІД УКРАЇНИ ЩОДО СТВОРЕННЯ ПРАВОВОГО ПОЛЯ ДЛЯ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ ДЕРЖАВИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Позігун Інна Олександрівна,
доктор філософії,
викладач кафедри адміністративної
діяльності поліції
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

Статтю присвячено висвітленню досвіду України щодо змін у правовому полі у контексті питання легального виїзду за межі держави неповнолітніх під час воєнного стану. Автором було підкреслено, що в умовах особливого періоду, а воєнний стан з 24 лютого 2022 року на українських територіях відноситься до таких, суспільство вимагало від законодавчої гілки влади значних змін, зокрема щодо врегулювання механізму перетинання державного кордону дітьми. З'ясовано, що законодавчі зміни були націлені на спрощення виїзду за кордон людям, що залишали свої домівки під тиском війни. Надано перелік нормативно-правових документів законодавства України щодо врегулювання перетинання державного кордону дітьми. Висвітлено особливості механізму перетину державного кордону в період військового стану неповнолітніми особами та їх супроводжуючих осіб, наведено перелік необхідних документів, які необхідно представити представнику Державної прикордонної служби України в ситуаціях: а) якщо виїжджаюча особа віком 16 років; б) за умови супроводу дитини до 16 років одним з батьків для перетину державного кордону; в) за умови супроводу дитини до 16 років одним із членів родини (бабусею, дідом, повнолітньою сестрою чи братом, мачухою, вітчимою) для виїзду за кордон; д) за умови супроводу дитини до 16 років іншою повнолітньою особою, уповноваженою одним з батьків для перетину державного кордону. Підкреслено, що статус супроводжуючої особи дитини, якій не виповнилося 16 років, не є підставою для законного виїзду чоловіка з території України. За умови якщо супроводжуючим є особа чоловічої статі, то її виїзд можливий лише за дотримання чинного законодавства у період військового стану, зокрема має право виїзду, якщо вона належить до переліку категорій осіб, яких звільнено від військової служби та мобілізації, та за наявності підтверджуючих це документів відповідно до закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Ключові слова: перетин державного кордону, неповнолітня особа, виїзд дитини за межі держави, військовий стан, нормативно-правова база.

THE EXPERIENCE OF UKRAINE REGARDING THE CREATION OF A LEGAL FIELD FOR A MINOR CHILD TO GO ABROAD DURING MARTIAL STATE

Pozigun Inna Oleksandrivna,
Doctor of Philosophy,
Lecturer at the Department of Police
Administrative Activities
(Odesa State University of Internal Affairs,
Odesa, Ukraine)

The article is devoted to highlighting the experience of Ukraine regarding changes in the legal field in the context of the issue of legal departure of minors during martial law.

The author emphasized that in the conditions of a special period, and the state of war since February 24, 2022 in the Ukrainian territories is one of those, society demanded significant changes from the legislative branch of government, in particular, regarding the regulation of the mechanism of crossing the state border by children. It was found that the legislative changes were aimed at making it easier for people who left their homes under the pressure of the war to go abroad. A list of normative legal documents of the legislation of Ukraine regarding the regulation of crossing the state border by children has been provided. The peculiarities of the mechanism of crossing the state border during the period of martial law by minors and their accompanying persons are highlighted, a list of the necessary documents that must be presented to the representative of the State Border Service of Ukraine in the following situations is given: a) if the departing person is 16 years old; b) on the condition that a child under 16 years of age is accompanied by one of the parents to cross the state border; c) on the condition that a child under 16 years of age is accompanied by a family member (grandmother, grandfather, adult sister or brother, stepmother, stepfather) to travel abroad; d) on the condition that the child under 16 years of age is accompanied by another adult authorized by one of the parents to cross the state border. It is emphasized that the status of an accompanying person of a child who has not reached the age of 16 is not a reason for the legal departure of a husband from the territory of Ukraine. Provided that the accompanying person is a male person, then her departure is possible only in compliance with the current legislation during the period of martial law, in particular, she has the right to leave if she belongs to the list of categories of persons exempted from military service and mobilization, and in the presence of documents confirming this, respectively to the Law of Ukraine «On Mobilization Training and Mobilization».

Key words: crossing the state border, a minor, a child leaving the country, martial law, legal framework.

Постановка проблеми та її актуальність. Війна вносить багато різноаспектних питань, які потребують «обговорення та дій щодо протидії злочинам у різних сферах життя» [2, с. 12], а також відповідно необхідного врегулювання правового поля. В цьому контексті на сьогодні актуальним є питання виїзду за кордон, особливо неповнолітніх осіб. Багато батьків для безпеки та повноцінного розвитку своєї дитини приймають рішення тимчасово виїхати за межі України для пошуку прихистку від жахів війни в інших країнах. Цілком логічно, що реалії життя вимагали від законодавчої гілки влади змін, зокрема щодо врегулювання механізму перетинання державного кордону України дітьми під час дії воєнного стану. Законодавчі зміни були спрямовані на спрощення виїзду за кордон людям, що залишають свої домівки під тиском війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому доробку українських учених є ряд публікацій присвячених питанню міграційної політики України. Так, наприклад, Гусаров С.М., Тиндик Н.П., Легеза Є.О., Єрмаков Ю.В. висвітлювали правові засади здійснення адміністративних процедур у сфері міграції; Іващенко М.В., Ткачук Л.Р., Балуєва О.В., Мартьянова Р.А., Бережнюк І.Г., Сазонов В.В., Весельська В.А., Капінус О.Я. зацентували свою увагу на особливостях правового врегулювання перетину державного кордону; Ростовська К.В., Галушко Ю.Ф., Радчук О.П., Чвалюк А.М. окреслювали кореляцію норм міжнародного права та національного законодавства щодо виїзду з України громадян України.

Мета статті – окреслити досвід України щодо змін у правовому полі у контексті питання виїзду за межі держави неповнолітніх під час дії воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Громадянина України, відповідно до закону, «гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території» [8], а також він «має право виїхати з України» [7]. Аналіз чинного нормативно-правового

поля, яке врегулює перетин державного кордону України, показав, що цей механізм в нашій державі створено і він працює. Серед таких документів слід назвати, наприклад, такі, як: Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», Постанова Кабінету міністрів України «Правила перетинання державного кордону громадянами України», Постанова Верховної Ради України «Положення про паспорт громадянина України, про свідоцтво про народження та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон» [5], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон» [4] та інші.

В контексті нашого дослідження зосередимо увагу на питанні виїзду за межі держави неповнолітніх в умовах воєнного стану.

Окреслимо загальні правила перетинання кордону України дітьми з метою виїзду, що є незалежними від введення особливого правового режиму:

1. Самостійно перетинати державний кордон України, відповідно до статті 313 Цивільного кодексу України, мають право фізичні особи, яким виповнилося 16 років.

2. В Україні існують особливі правила на виїзд за межі України для малолітніх (до 14 років) та неповнолітніх дітей (з 14 до 16 років). Так, в Цивільному кодексі України визначено: «Фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом» [9]. Також у постанові Кабінету міністрів України «Правила перетинання державного кордону громадянами України» виписано особливості даної процедури [3]:

1) виключно у супроводі визначеного законом кола осіб, які на момент виїзду досягли 18-річного віку;

2) лише за наявності відповідних документів.

Документи, що дають право громадянину України на виїзд за кордон, в тому числі й супроводжуючого неповнолітню дитину, визначені в Законах України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Висвітлимо особливі правила виїзду за межі України дітей до 16 років на час воєнного стану відповідно до чинного законодавства, на підставі яких Державна прикордонна служба України дозволить перетин державного кордону.

1. За умови супроводу одним з батьків для перетину державного кордону потрібні такі документи:

дитині:

1) закордонний паспорт або паспорт громадянина України (з 14 років), або свідоцтво про народження дитини (до 14 років чи за відсутності паспорта громадянина України);

для одного з батьків, супроводжуючого дитину:

1) документи для виїзду за кордон;

2) документ, що підтверджує родинні відносини супроводжуючого – свідоцтво про народження дитини.

Не потрібна будь-яка згода іншого з батьків (усиновлювачів), зокрема нотаріально завірена.

2. За умови супроводу одним із зазначених членів родини, а саме: бабусею, дідом, повнолітньою сестрою чи братом, мачухою, вітчимою для перетину державного кордону потрібні такі документи:

дитині:

1) закордонний паспорт або паспорт громадянина України (з 14 років), або свідоцтво про народження дитини (до 14 років чи за відсутності паспорта громадянина України));

для особи супроводжуючу дитину:

1) документи для виїзду за кордон;

2) документи, що підтверджують родинні відносини супроводжуючого. Наприклад, під час супроводу дідусем – свідоцтво про народження дитини та свідоцтво про народження того з батьків, чийм батьком є супроводжуюча особа; якщо була зміна прізвища то свідоцтво про шлюб.

Не потрібна будь-яка згода одного або обох батьків (усиновлювачів), в тому числі й нотаріально завірена.

3. За умови супроводу іншою повнолітньою особою, уповноваженою одним з батьків (до цієї категорії осіб належать інші родичі, або категорія осіб які не є родичами дитини, яким виповнилося 18 років, вони можуть бути як громадяни України, так і іноземці) для перетину державного кордону потрібні такі документи:

дитині:

1) закордонний паспорт або паспорт громадянина України (з 14 років), або свідоцтво про народження дитини (до 14 років чи за відсутності паспорта громадянина України);

для особи супроводжуючу дитину:

1) документи для виїзду за кордон;

2) письмова заява одного із батьків, що завірена органом опіки та піклування. У заяві прописуються: а) згода одного з батьків щодо супроводження дитини певною особою під час виїзду за межі України; б) дані дитини; в) дані супроводжуючої особи. Для завірення такої заяви необхідно звернутися одному з батьків до найближчого органу опіки та піклування (необов'язково за місцем проживання). Ця адміністративна послуга є безоплатною.

Не потрібна будь-яка згода другого з батьків (усиновлювача), в тому числі й нотаріально завірена.

Електронний документ з додатку «Дія» має повну юридичну силу та може бути наданий в електронному форматі працівникам Державної прикордонної служби України.

Важливо зауважити, що якщо супроводжуваним є особа чоловічої статі, то її виїзд можливий за умови, що вона належить до переліку категорій осіб, яких звільнено від військової служби та мобілізації, та наявності підтверджуючих це документів відповідно до закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Статус супроводжуючої особи дитини, якій не виповнилося 16 років, не є підставою для законного виїзду чоловіка з території України.

Варто підкреслити, що спрощена процедура виїзду неповнолітніх осіб в період військового стану за межі держави активно використовується злочинними угрупованнями, що займаються торгівлею людьми, незаконною трансплантацією органів та ін. На жаль, «нова для України група ризику, що може легко стати жертвою тіншового ринку є вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту» [1, с. 47]. Проте окреслені зміни у правилах перетину державного кордону для дітей під час війни були необхідними, оскільки допомагають максимально зберегти їх життя і здоров'я. Цілком логічно, що вони є тимчасовими.

Висновки. Підводячи підсумки, зауважимо, що останні зміни правового простору в міграційному праві України – це відповідь на сучасні виклики українського суспільства з протидії військовій агресії країні окупанту. Відповідно до Закону України «Про

правовий статус воєнного стану» в Україні з 24 лютого 2022 р. діє режим воєнного стану [6], а тому урядом були прийняті своєчасні і необхідні зміни механізму вивезення за межі України дітей до 16 років, що значно полегшує процедуру перетину державного кордону. Водночас нововведення можуть нести загрозу або обмеження прав одного з батьків неповнолітньої особи, який фактично позбавляється права на дитину. Крім того, спрощена процедура виїзду дітей за кордон може використовуватись злочинними угрупованнями, які займаються торгівлею людьми або незаконною трансплантацією органів.

Перспективним для подальшого наукового дослідження є висвітлення державної системи контролю перетину державного кордону через призму забезпечення національної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко Ю. В., Думанський Р.В. Поширення торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту на сході України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 18. С. 44–49.
2. Кузьменко Ю.В. Правове поле у сфері протидії рейдерству. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 12–16.
3. Правила перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету міністрів України від 27.01.1995 р. № 57. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон: Постанова Верховної Ради України від 7.05.2014 р. № 152. Дата оновлення: 17.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.11.2022).
5. Про затвердження Положення про паспорт громадянина України, про свідоцтво про народження та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон: Постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 р. № 2503-XII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
6. Про правовий статус воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.11.2022).
7. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#top> (дата звернення: 18.11.2022).
8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 15.11.2022).
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 15.11.2022).